

կոտ երկիրը Քրիստոսի 500 թուին. իսկ Վարսենիկի ամառանոցն էր այս Ղըզ—Ղալայ անուանեալն, որոյ համար իսկ պահել է բերդը Գիւլիստան (Վարչարան) և Ղըզ Ղալայ (Աղջկաբերդ) անունները, ինչպէս և քանի այնպիսի անունով տեղեր եւս կան Ճամախու կողմերումն, զոր օրինակ՝ Ղըզ—Մէյզան՝ այժմ գիւղ Մալականաց, Ղըզ—Սեւան լեռնահովիտ, Ղըզ Քեօշլի ի մերձակայս Ղըզ—Մէյզանի են:

Եւ ո՞վ գիտէ թէ Աղուանից բառերից թարգմանած չեն Պարսկիները: Այս բերդի երեք կողմունքն եւս մատչելի են. ուստի և պարսպով և բուրջներով ամրացած, միայն ձորի կողմիցն կարելի է ասել փոքր ինչ ապահով: Այս ձորիցը, ինչպէս գաղտնի ճանապարհի հետքը ցոյց է տալի, ջուր են հանել բերդի մէջը: Այս բերդարլորի գիմացը կանգնած է նրանից աւելի բարձր ու լայն՝ եզիւ մարդարէի սարը, որին պարսիկները «Փետրաքու» անուանեն, որ պարսկերէն նշանակէ թալթ - գահ թաղական, ինչպէս պարսկերէն բառարանի մէջ գրած է՝ «Փաթ—գահ, թաղա: Քիւթ թաղ, Մահլայ»: Եւ այս Փետրաքու բլրի հարաւային ստորոտումն կէս տափարակ և կէս գառի վայր տեղում շինուած է այժմեան Ճամախի քաղաքը: Այս Փեթրաքիւ—բլուրը ունի լաւ քարահանք սպիտակ քարի, որից առատութեամբ ստանում են Ճամախեցիք իրենց շէնքերի համար, և այս բլրիցն են բղխում Ճամախուոյ բոլոր աղբիւրների ջրերը: Բայց մի գարմանալի բան, որ այսքան բարձրութեան վրայ՝ կտրած քարերի մէջ պարզ երեւում են ջրային կենդանիք քարացած, զոր օրինակ՝ խխունջ, գանազան գիակ են:

Վարսենիկի ամառանոցի բերդի վերայ (Ղըզ—Ղալայ) արեւմտեան կողմում կայ սրբատաշ ջրամբար, նեղ ժամանակի համար պատրաստած: Այս բերդը ունի միջնաբերդ, որ ժամանակին ապահովէ պահել բնակիչներին: Այն ձորը, որ բաժանել է Ղըզգալան Փեթրաքիւյից՝ ունի վերի կողմից կամրջատեղ և թումբ, ձորը լճացնելու հարկաւոր գէպում, թշնամու առաջն առնելու համար: Չորի մէջ և ներքեւումն կան առողջարար ջրոց աղբիւրներ, որովք երբեմն գուարճանում են Ճամախեցիք գրօտանքի գնալով, մանաւանդ Գարնան ծաղկաւէտ